

CARL JOHAN LJUNGBERG:

Burkes tankemelodi

Politikens estetiska sida glöms ofta bort. Att en stat speglar sin makt och sina mål i konstverk, ceremonier och layout, är dock lika mycket ett politiskt faktum som att man upptar skatt eller skapar arméer. Det finns tecken på ett nyvaknat intresse för saken – Arne Ruths bok om nazismens dramaturgi och Kurt Johannesons om politisk retorik tyder på detta.

Conor Cruise O'Brien: **Burke's great melody**. Sinclair Stevenson 1992

En som raffinerat insåg maktens behov av det sköna och formvarierande var Edmund Burke. Burke utgav inte för inte en traktat om det sköna och det sublimala (en klassiker som för snart kommer på svenska). Och i hans angrepp mot 1789 års revolution, främst i *Reflections*, drivs försvaret av Europas frihetsordning mycket med klangbotten i den harmoni som redan ögat förmår uppfatta, medan revolutionens avarter också sägs vara osköna, stilblandande. När drottning Marie Antoinette i en ofta citerad passage i boken liknas vid morgonstjärnan i sin sfär blir det en sinnebild för maktens himmelska källa.

Burkes landsman författaren och författaren FN-mannen Conor Cruise O'Brien ger efter ett kvartssekels forskande nu ut en "tematisk biografi" med titeln *Burke's great melody*. Titeln konstnärliga anslag är ingen slump. "Melodin", får vi veta, är den orkestrering genom språkets stil och bildval, och genom talekonstens medel, av den kamp mot maktmissbruk på alla nivåer och latituder, vari Cruise O'Brien ser sitt föremåls stora livsmål. En "motståndets estetik" kan här urskiljas, hävdar han.

Det är välkommet att Burke åter seriöst studeras. Vi får en bred vy över hur Burke

drev sin sak, i parlamentet och i sina skrifter, liksom en rätt fyllig bild av de ofta häftiga omständigheterna. För Amerikas frigörelse, i kritiken av briterstyre i Indien, och av franska revolutionen 1789, klingade också Burkes melodi stark och ren. I den känsliga Irlands-frågan däremot tvangs han ofta tala lågt eller vara tyst, men gjorde ändå insatser oförmärkt. Cruise O'Brien menar att Burke så starkt drev de övriga frågorna för att få utlopp för sin vanda över hur briterstyre kommit att hantera det Irland, där han var barnfödd.

Att allsidigt bedöma Burke är viktigt, då han med sin subtilitet och sina komplikationer lätt missförstås eller förenklas. Litteraturen om honom har varit riklig även under 1980-talet. Fast Burke alltid hyllats i den engelska världen som en stor politiker, tänkare och språkförnyare, påminns vi i *The great melody* igen om den omvärdering som historikern sir Lewis Namier och hans krets företog på 1930-talet, och som åtminstone i Europa sänkte Burkes anseende betydligt under cirka fyrtio år. I en rad studier av George III:s kabinett sökte nämligen Namier som Cruise O'Brien visar på svaga grunder förringa och misstänkliggöra Burkes roll. Denne skulle ha varit en politisk inträngling och opportunist, som likväl aldrig vann större inflytande. Inte minst i de cyniska, bildstörmande åren efter 1945 föll sådana tankar i god jord. Som Cruise O'Brien visar övade Burke tvärtom starkt inflytande, inte minst på frågan om de amerikanska kolonierna.

I boken beklagas att Burke stundtals tolkats i politiska syften. Cruise O'Brien hänför bl a amerikanerna Russell Kirk och Peter J Stanlis till en det "kalla krigets" skola av Burke-tolkare och menar, att dessa orättmätigt har använt Burke som

vapen mot kommunismen och t o m för att försvara USA:s krig i Vietnam. Detta är dock ett djupt orättvist angrepp. Det blir inte bättre av att inga som helst referenser till stöd för påståendena ges.

Att Burke kom till heders i USA efter 1945 har främst att göra med att en rad akademiska forskare, bl a Kirk och Stanlis men också Peter Viereck, Francis Canavan och andra, då plågades av dominansen för sekulariserade vänsteridéer, liksom av ett värderingstomrum i det amerikanska samhället. Detta läge menade man sig bl a via ett nytt Burke-studium kunna bryta. Burke hade dittills mest lästs som en försvarare av koloniernas frihet. Nu lyftes hans analys av farorna med centraliserad makt, hans förkärlek för samhället som en levande kulturorganism byggd på vanor, symboler och religion, liksom hans återkommande tonvikt vid "den moraliska fantasins" värde fram. En del betydde hans angrepp på ideologisk extremism för debatten om det kommunistiska hot som i och för sig erkändes av dessa Burke-forskare, men den sidan torde ha varit sekundär.

Dessa aspekter berörs dock inte alls av Cruise O'Brien. Begreppet *naturrätt*, varigenom Burke fruktbart anknöt sina idéer och politiska aktioner till en kungslinje i

västerländsk debatt, nämns heller inte med ett ord i boken. Utan att förstå att lagen enligt Burke har sin grund i tidlösa imperativ kan dock t ex inte hans skarpa kritik av vanstyret i Indien förstås, inte heller hans åsikt om varför den franska upplysningen och 1789 års omstörtare måste få ett så skadligt inflytande.

Allmänt är inte bara de fyra temana godtyckliga i sig. Cruise O'Brien slår även dövörat till för Burkes hela filosofi på ett sätt som gör hans anspråk på att uppträda som Burkes biograf tvivelaktigt. Det som förenar Burkes insatser i Indien, Amerika, Frankrike och Irland var mer en filosofisk åskådning framvuxen genom egen erfarenhet, klassiska studier och skarp människoblick, än bara en konstfull "melodi" av maktkritik, vävd av de psykologiska trauman som uppväxtens orättvisor må ha skapat.

Att Burke inte är någon politruk framgår snart av hans verk. Han var en känslig natur, som är svår att insätta i gängse idé-scheman. När Cruise O'Brien med all sympati för sin landsman dock visar sådan motvilja mot att kalla honom konservativ undrar man till sist, om detta inte säger mer om författaren själv än om Burke.